УДК 81'373.611

Ю. Б. Притуляк-Казмірук,
Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів

КОНВЕРСІЯ ЯК ЗАСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена другорядному способу словотвору в англійській мові, а саме конверсії. У статті розглядаються основні характеристики цього способу словотвору – підходи до визначення цього поняття, критерії щодо визначення напряму конверсії. Розглядаються частини мови, для яких найбільш притаманний цей спосіб словотвору. Короткий аналіз підвидів конверсії також подається.

Ключові слова: *конверсія, словотвір, конверсійні відношення, конверсивна пара, напрям конверсії.*

Статья посвящена второстепенному способу словообразования в английском языке, а именно конверсии. В статье рассматриваются основные характеристики этого способа словообразования – подходы к определению этого понятия, критерии по определению направления конверсии. Рассматриваются части речи, для которых наиболее присущ этот способ словообразования. Краткий анализ подвидов конверсии также подается.

Ключевые слова: *конверсия, словообразование, конверсионные отношения, конверсионная пара, направление конверсии.*

The article is devoted to such minor type of word formation in English as conversion. The article reviews major characteristics of this word formation type – approaches to definition of this notion, criteria viewing the direction of conversion. The parts of language to which conversion is mainly peculiar are considered as well. Brief analysis of types of conversion is also given.

Key words: *conversion, word formation, conversion relations, conversion pair, direction of conversion.*

Постановка проблеми. Англійська є дуже продуктивною мовою. У зв'язку з своєю гнучкою природою, в ній відбуваються різноманітні процеси спрямовані на утворення нових слів [3]. Поява нової лексичної одиниці у мовленні пояснюється перш за все прагматичними потребами комунікантів. Мовець вибирає зі свого словотвірного лексикону те, що найкраще виражає висловлене ним. Якщо адекватна похідна одиниця відсутня, то він видозмінює стару або утворює цілком нову. Так, навіть всім відомий іменник google має утворене від нього шляхом конверсії дієслово to google (to look smth up on the Internet). Нові лексичні одиниці конструюються у процесі мовлення. У мові постійно з'являються нові слова, тому виникає потреба у їх дослідженні та детальному розгляді їх засобів утворення. Найбільш поширені з них – це афіксація (affixation) та основоскладання (compounding). Але протягом останніх десятиліть все більшого поширення набувають такі другорядні способи словотвору як скорочення (clipping) та конверсія (conversion), яка і виступає предметом нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Конверсія – це спосіб творення слів без використання спеціальних словотвірних афіксів; слово переходить з однієї частини мови в іншу без зміни структури слова; з обов'язковою омонімією твірного та похідного слів (англ. salt «сіль» і to salt «солити», to jump «стрибати» і a jump «стрибок» і т.і.).

Вперше термін «конверсія» з огляду лексикології було вжито у 1891р. у праці «New English Grammar». Вивчати явище конверсії розпочали зарубіжні лінгвісти, трактуючи його по-різному: спочатку – з позиції граматичного (О.Єсперсен), а пізніше словотвірного підходу (у працях Г.Марчанда). Загалом, вивченням поняття конверсії у різні часи займались О. Смирницький, Л. Щерба, П. Соболєва, І. Корунець, А. Левицький, Є. Кубрякова та ін.. На позначення безафіксального деривaційного процесу, окрім конверсії вживаються різні терміни: кореневе або безсуфіксальне словотворення, нульова суфіксація або нульова деривація [1].

До трактування поняття конверсії застосовувались різні підходи:

1) *морфологічний підхід* до формування нових слів був запропонований проф. Смирницьким. Згідно цього підходу парадигма вважалась морфологічною категорією, та саме парадигма була засобом словотвору у випадку конверсії.

2) *синтаксичний (або функціональний) підхід.* Деякі англійські та американські лінгвісти трактували конверсію як функціональну зміну, тобто вони вважали, що слово може як дві і більше частини мови одночасно.

3) *морфологічно-синтаксичний підхід* до конверсії запропонований І. В. Арнольдом. Відповідно до цього підходу конверсія включає як і зміну парадигми, так і зміну синтаксичної функції слова [5].

Метою дослідження є розгляд сутності явища конверсії загалом та її прояв на прикладі англійської мови зокрема.

Результати досліджень та їх обговорення. Конверсія притаманна багатьом мовам, але в англійській мові вона має особливо широке розповсюдження. Важливою причиною цього можна вважати ту особливість англійської мови, що вона майже не має морфологічних показників частин мови.

Як і в інших словотвірних засобах і процесах, у конверсії (а в ній особливо) тісно переплітаються синхронія і діахронія. Те, що для сучасної мовної свідомості представляється як результат конверсії, фактично може не мати до неї відношення. Так, багато пар слів з різних частин мови, напр. дієслово та іменник, які співпадають у вимові (drink v. – drink n., help v. – help n.), що сприймаються як результат конверсії, можуть бути наслідком зовсім інших процесів; у даному випадку втрати дієслівних суфіксів в ході історичного розвитку англійської мови: drinkan→drink, helpan→help З цієї причини деякі лінгвісти вважають обов'язковим відрізняти омонімічні пари слів, що з'явились у результаті утрати флексії, від тих, що сформовані шляхом конверсії [4].

© Ю. Б. Притуляк-Казмірук, 2014

Однією з важливих проблем, що постають при вивченні конверсії, є питання про її напрям, про те, який із членів конверсивної пари з'явився першим. З одного боку для перевірки цього можна користуватися словниками, але з іншого боку ми стикаємося з проблемою, адже словники фіксують лише дані писемних джерел, в той час як усне мовлення лишається поза їхніми межами. У лінгвістичній літературі описано кілька критеріїв визначення напряму конверсії. Зупинимось на декількох з них, які пропонує П. Соболєва, а саме:

• Словотвірний – заснований на взаємозв'язках слів усередині словотвірного гнізда. Це означає, що якщо всі або більшість твірних першого ступеня мають відіменниковий характер, то простим словом є іменник, а внутрішньотвірним – дієслово; якщо ж усі або більшість твірних першого ступеня мають віддієслівний характер, то простим у даному словотвірному гнізді є дієслово;

• Семантичний – ґрунтується на характері зв'язку значень усередині слова і полягає в тому, що опосередкований зв'язок значень слова через одне чи декілька значень іншого слова свідчить про внутрішню похідність першого слова;

• Критерій внутрішньої похідності – полягає у відмінності смислових зв'язків між іменниками і відіменниковими дієсловами, з одного боку, та дієсловами і віддієслівними іменниками – з іншого, якщо існують смислові зв'язки дія – діючий предмет чи особа, дія – місце дії, дія – об'єкт дії, це свідчить про твірність дієслова й похідність іменника, а наявність смислових зв'язків на зразок предмет – надання його, предмет – позбавлення його, предмет – дія, виконана з його допомогою, свідчить про твірність іменника і похідність дієслова.

Для визначення твірного й похідного слів при конверсії найнадійнішими є словотвірний і семантичний критерії у випадках запозичення пари або через давність відношень за конверсією [2].

У конверсійних відносинах можуть знаходитись слова з різних частин мови. Однак, конверсія найчастіше застосовується до дієслів, іменників та прикметників.

У сучасній англійській мові першу групу виниклих за способом конверсії складають дієслова. Так наприклад, вони можуть бути утворені від іменників (denominal verbs): an echo – to echo, a can – to can, a nail – to nail. Від прикметників дієслова по конверсії утворюються рідше, ніж від іменників, але, тим не менш, і їх у мові немало: open – to open, empty – to empty.

Утворення іменників від дієслів (deverbal substantives) також являє собою широко розповсюджений тип конверсійного словотворення. Такі іменники складають другу значну групу слів, утворених способом конверсії. Наприклад: to climb – a climb, to cry – a cry.

Серед службових частин мови найбільш продуктивними в стосунку конверсії є прийменники: out (prep) – an out (n).

Конверсійні відношення можуть виникати не тільки між двома членами, але і між більшою кількістю слів, тобто можуть бути групи з двох і більше слів, що знаходяться у відношенні похідності. Роздивимось групи з двох, трьох, чотирьох і п'яти членів, беручи до уваги також конверсію в області перехідних і неперехідних дієслів, тобто Vt (Verb transitive\перехідне дієслово)→Vi (Verb intransitive\неперехідне дієслово) і навпаки.

Двочленна: rescue Vt – N:

Vt (рятувати); N (спасіння).

Трьочленна: mistake Vt – Vi – N:

Vt (неправильно зрозуміти що-небудь, помилково прийняти одне за інше);

Vi (помилятися); N (помилка).

Чотиричленна: trim Vt – Vi – Adj – N:

Vt (приводити до ладу, підрізати); Vi (пристосовуватись);

Adj (в гарному стані); N (порядок).

П'ятичленна: right Adj – Adv – N – Vt – Vi:

Adj (правий); Adv (прямо, направо); N (право); Vt (випрямляти); Vi (випрямлятися).

Конверсійне словотворення викликає внутрішні зміни мовної одиниці. Змінюються при цьому семантичні зв'язки слова і його синтаксичні функції. Це стосується як поширених випадків конверсії – утворення дієслів від іменників та іменників від дієслів, так і зміни у межах інших частин англійської мови [4].

Характерною ознакою конверсії є те, що їй підвладні, головним чином, широковживані слова з простою морфологічною структурою. Конверсія на сьогодні практично не має обмежень стосовно різних частин мови та супровідних видів словотвору.

Але існують певні морфологічні перешкоди через які відповідне слово не може конвертуватися. Так, раніше майже не конвертувалися складні іменники – до конверсії не спонукала сама складність структури слова. Дієслівна конверсія не здійснюється стосовно географічних та власних назв. Не конвертуються віддієслівні іменники та іменники, що мають закінчення – ation, – ing, – ty, окремі загальні назви з високою мірою конкретності.

Конверсія має свої підвиди:

1. реконверсія – мовне явище, коли одне із значень похідного за конверсією слова є джерелом утворення нового значення основи, від якого воно походить: *cable – to cable*.

2. часткова конверсія – шляхом конверсії від дієслівної основи починає утворюватися іменник, але потім цей іменник входить до складу словосполучень з дієсловами *give, have, make, take* тощо: *to have a bite, to take a look.*

3. субстантивація прикметників – це процес словотвору, при якому прикметник набирає характерних ознак іменника: *a beloved, a female*.

Висновки. Конверсія як засіб словотвору була продуктивною на всіх етапах розвитку англійської мови, але вона стає ще більше активною в середині 90-х років XX століття. Нові конверсивні пари з'являються у

художній літературі, газетних статтях та усному мовленні у всіх сферах людської діяльності поступово проникаючи як у мовлення, так і в словники. До її вивчення застосовують як синхронічний, так і діахронічний підходи. Нами було проаналізовано сутність явища «конверсії», розглянуто слова яких частин мови найбільш часто утворюються цим шляхом. Також розглянено класифікацію підвидів конверсії.

Перспективи подальших досліджень. Нами планується дослідження конверсивних пар у спортивній термінології та виявлення в них напряму конверсії.

Література:

1. Руда О. Дослідження конверсії в історії англійської мови [Електронний ресурс] // Філологія (збірник наукових праць) – Київ, 2009. – Режим доступу : http://www.info-library.com.ua/books-text-10647.html

2. Соболева П. А. Словообразовательные отношения по конверсии между глаголами и отглагольным существительным в современном английском языке: автореф. дис.... канд.филол.наук: 10.02.04 «Германские языки» / П.А. Соболева / 1-й Моск. гос. пед. ин-т иностр.яз. – М., 1959. – 18 с.

3. Bartolomé Ana I. Grammatical Conversion in English: Some new trends in lexical evolution [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.bokorlang.com/journal/31conversion.htm

4. Ginzburg, Khidekel, Knyazeva, Sankin. Readings in modern English lexicology. – St.P., 1975. – 240 c.

5. Shyrokykh V. M., Kudrevatykh L. P. The study of modern English lexicology. (Theoretical materials for seminars) / [Електронний ресурс] / V. M. Shyrokykh, L. P. Kudrevatykh // Глазов, 2004. – С. 4. – Режим доступу: http://en.convdocs.org/docs/index-18709.html?page=4

6. Wikipedia Conversion (linguistics) [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Conversion_%28linguistics%29